Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
MANUELA CAMPOSA SÁNCHEZ-BORDONE
od 10. srpnja 2019.[1]

Predmet C-467/18

Rayonna prokuratura Lom
protiv
EP-a,
uz sudjelovanje:
HO-a

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Rajonen sad Lukovit (Općinski sud u Lukovitu, Bugarska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktive 2012/13/EU, 2013/48/EU i (EU) 2016/343 – Područje primjene – Postupanje policije – Kazneni progon državnog odvjetništva – Posebni kazneni postupak donošenja prisilnih medicinskih mjera – Smještaj u psihijatrijsku ustanovu u skladu sa zakonom koji nije kazneni – Djelotvorni sudski nadzor poštovanja prava osumnjičenika ili optuženika na informiranje i pristup odvjetniku – Pretpostavka nedužnosti – Ranjive osobe”

1. Predmetni zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na primjenu direktiva 2012/13/EU[2], 2013/48/EU[3] i (EU) 2016/343[4] u kaznenom postupku protiv osobe koja je od trenutka uhićenja kao osumnjičena osoba za težak zločin pokazivala simptome duševnog poremećaja, zbog čega je smještena u psihijatrijsku ustanovu.

2. U tim se direktivama utvrđuju „zajedničk[a] minimaln[a] pravila o zaštiti […] osumnjičenika ili optuženika [u kaznenim postupcima]”, kojima se nastoji „ojačati međusobno povjerenje država članica u njihove sustave kaznenog pravosuđa te time olakšati uzajamno priznavanje odluka u kaznenim stvarima”[5].

3. S obzirom na tu svrhu, valja postaviti pitanje primjenjuju li se te tri direktive u kaznenim postupcima čije odluke, očekivano i razumno, neće biti predmet uzajamnog priznavanja među državama članicama. Sud dosad nije prihvatio takvo razmatranje[6]. Možda će u budućnosti, s obzirom na razvoj zahtjevâ za prethodnu odluku u tom posebnom području, biti prikladno pobliže odrediti tu sudsku praksu.

1 Izvorni jezik: španjolski

2 Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku (SL 2012., L 142, str. 1.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 15., str. 48.)

3 Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima (SL 2013., L 294, str. 1.)

4 Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku (SL 2016., L 65, str. 1.)

5 Uvodna izjava 10. Direktive 2016/343

6 U svojem mišljenju od 5. veljače 2019., u predmetu Moro (C-646/17, EU:C:2019:95), nezavisni odvjetnik M. Bobek tvrdio je da „primjena Direktive 2012/13 ne zahtijeva postojanje prekograničnog elementa u pojedinačnim slučajevima pred nacionalnim sudom” (točka 44.). U tom je smislu dodao, među ostalim argumentima, da je u presudi od 5. lipnja 2018., Kolev i dr. (C-612/15, EU:C:2018:392), ista direktiva protumačena a da, čini se, nije bilo „nikakvog primjetnog prekograničnog elementa”. Sud je u presudi od 13. lipnja 2019., Moro (C-646/17, EU:C:2019:489), zagovarao istu tezu.

A. Pravni okvir

I. Pravo Unije

1. Direktiva 2012/13

4. Članak 1. („Predmet”) glasi kako slijedi:

„Ovom se Direktivom utvrđuju pravila o pravu na informiranje osumnjičenika ili [optuženika] o njihovim pravima u kaznenom postupku i optužbama protiv njih. […]”

5. Člankom 2. („Područje primjene”) propisuje se:

„1. Ova se Direktiva primjenjuje od trenutka kada nadležna tijela država članica obavijeste osobe da su osumnjičene ili [optužene] za počinjenje kaznenog djela pa do završetka postupka, pri čemu se misli na konačno rješavanje pitanja je li osumnjičenik ili [optuženik] počinio kazneno djelo, uključujući, ako je to potrebno, određivanje sankcije i odlučivanje o žalbi.

[…]”

6. Člankom 3. („Pravo na informiranje o pravima”) pojašnjava se:

„1. Države članice osiguravaju da se osumnjičenicima ili [optuženicima] žurno pruže informacije barem o sljedećim postupovnim pravima, kako se primjenjuju prema nacionalnom pravu, kako bi im se omogućilo djelotvorno ostvarivanje tih prava:

(a) pravo pristupa odvjetniku;

[…]

(c) pravo na informiranost o optužbama u skladu s člankom 6.;

[…]

2. Države članice osiguravaju da se informacije pružene u skladu sa stavkom 1. daju usmeno ili u pisanom obliku, na jednostavnom i razumljivom jeziku, uzimajući u obzir posebne potrebe ranjivih osumnjičenika ili ranjivih [optuženika].”

7. U skladu s člankom 4. („Obavijest o pravima kod uhićenja”):

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili [optuženici] koji su uhićeni ili zadržani žurno dobiju pisanu obavijest o pravima. Omogućuje im se da pročitaju obavijest o pravima te je smiju držati u svom posjedu cijelo vrijeme dok im je sloboda oduzeta.

[…]”

8. U članku 6. („Pravo na informiranje o optužbama”) ističe se:

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili [optuženici] dobiju informacije o kaznenim djelima za koja se sumnjiče ili za čije počinjenje su [optuženi]. Te se informacije dostavljaju žurno i uz toliko detalja koliko je potrebno kako bi se osigurala pravičnost postupka i djelotvorno ostvarivanje prava na obranu.

2. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili [optuženici] koji su uhićeni ili zadržani budu informirani o razlozima njihovog uhićenja ili zadržavanja, uključujući o kaznenom djelu za koje se sumnjiče ili za čije počinjenje su [optuženi].

3. Države članice osiguravaju da se najkasnije po dostavljanju optužnice sudu, pruže detaljne informacije o optužbama, uključujući vrstu i pravnu kvalifikaciju kaznenog djela, kao i vrstu sudjelovanja od strane [optužene] osobe.

4. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili [optuženici] budu žurno obaviješteni o svim promjenama informacija koje su pružene u skladu s ovim člankom, kada je to potrebno radi osiguravanja pravičnosti postupka."

2. Direktiva 2013/48

9. Na temelju članka 1. („Predmet"):

„Ovom se Direktivom utvrđuju minimalna pravila vezana uz prava osumnjičenika i optuženih osoba u kaznenom postupku […] kako bi imale pravo na pristup odvjetniku, na obavješćivanje treće strane o oduzimanju slobode i o pravu na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima tijekom trajanja oduzimanja slobode."

10. U skladu s člankom 2. („Područje primjene"):

„1. Ova se Direktiva primjenjuje na osumnjičenike ili optužene osobe u kaznenom postupku od trenutka kada su im nadležna tijela države članice, putem službene obavijesti ili na drugi način, ukazala na to da su osumnjičeni ili optuženi za počinjenje kaznenog djela te neovisno o tome je li im oduzeta sloboda ili ne. Primjenjuje se do završetka postupaka, što podrazumijeva konačno razjašnjenje pitanja je li osumnjičenik ili optužena osoba počinila kazneno djelo, uključujući, gdje je to primjenjivo, osuđivanje i rješavanje bilo kakve žalbe.

[…]

3. Ova se Direktiva također primjenjuje, pod istim uvjetima koji su predviđeni u stavku 1., na osobe koje nisu osumnjičenici ili optužene osobe, a koje tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama.

[…]"

11. Na temelju članka 3. („Pravo na pristup odvjetniku u kaznenom postupku"):

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe imaju pravo na pristup odvjetniku u takvom trenutku i na takav način da dotičnoj osobi omogućavaju praktično i učinkovito ostvarivanje svojih prava obrane.

2. Osumnjičenici ili optužene osobe imaju pristup odvjetniku bez nepotrebnog odlaganja. U svakom slučaju, osumnjičenici ili optužene osobe imaju pristup odvjetniku od bilo kojeg od sljedećih trenutaka, ovisno o tome koji je od njih najraniji:

(a) prije nego što su ispitani od strane policije ili drugog tijela zaduženih za provedbu zakona ili pravosudnog tijela;

(b) po izvršenju istražne radnje ili radnje prikupljanja dokaza, u skladu sa stavkom 3. točkom (c), od strane istražnih ili drugih nadležnih tijela;

(c) bez nepotrebnog odlaganja nakon oduzimanja slobode;

(d) ako su pozvani na sud nadležan za kaznene stvari, pravovremeno prije nego što se pojave pred tim sudom.

[…]”

12. U članku 12. („Pravni lijekovi”) navodi se:

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici ili optužene osobe u kaznenom postupku, kao i tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga, imaju učinkovit pravni lijek u okviru nacionalnog prava u slučaju kršenja njihovih prava iz ove Direktive.

[…]”

13. Člankom 13. („Ugrožene osobe”) predviđa se:

„Države članice osiguravaju da se osobite potrebe ugroženih osumnjičenika i ugroženih optuženih osoba uzimaju u obzir prilikom primjene ove Direktive.”

3. Direktiva 2016/343

14. U skladu s člankom 1. („Predmet”):

„Ovom se Direktivom utvrđuju zajednička minimalna pravila koja se odnose na:

(a) određene vidove pretpostavke nedužnosti u kaznenim postupcima;

(b) pravo sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku.”

15. Člankom 2. („Područje primjene”) utvrđuje se:

„Ova se Direktiva primjenjuje na fizičke osobe koje su osumnjičenici ili optuženici u kaznenom postupku. Primjenjuje se u svim fazama kaznenog postupka, od trenutka kada je osoba osumnjičena ili optužena za počinjenje kaznenog djela ili navodnog kaznenog djela pa sve do trenutka kada odluka o konačnom utvrđivanju je li ta osoba počinila predmetno kazneno djelo postane konačna.”

16. Članak 3. („Pretpostavka nedužnosti”) glasi kako slijedi:

„Države članice osiguravaju da se osumnjičenici ili optuženici smatraju nedužnima dok im se ne dokaže krivnja u skladu sa zakonom.”

17. Člankom 6. („Teret dokaza”) nalaže se:

„1. Države članice osiguravaju da je teret dokaza u postupku utvrđivanja krivnje osumnjičenika ili optuženika na tužitelju. Time se ne dovodi u pitanje obveza suca ili nadležnog suda da traži inkriminirajuće i oslobađajuće dokaze te pravo obrane da podnese dokaze u skladu s mjerodavnim nacionalnim pravom.

[…]”

18. U članku 10. („Pravna sredstva”) navodi se:

„1. Države članice osiguravaju da osumnjičenici i optuženici, ako su njihova prava iz ove Direktive prekršena, imaju na raspolaganju učinkovito pravno sredstvo.

2. Ne dovodeći u pitanje nacionalna pravila i sustave o prihvatljivosti dokaza, države članice tijekom kaznenog postupka osiguravaju da se, pri procjeni izjava koje su dali osumnjičenici ili optuženici ili dokaza prikupljenih uslijed kršenja prava da se brane šutnjom ili prava da sami sebe ne izlože kaznenom progonu, poštuju prava obrane i pravičnost postupka.”

B. Bugarsko pravo

1. Nakazatelen kodeks (Kazneni zakonik)

19. U članku 33. ističe se da ne može biti kaznenopravno odgovorna osoba koja je djelovala u stanju duševne poremećenosti, koje je sprečava da shvati prirodu ili značenje svojih postupaka ili kontrolira svoje ponašanje[7].

20. U skladu s člankom 89., osoba koja je u stanju neubrojivosti počinila djelo opasno za društvo može se uputiti na prisilno liječenje u posebnu psihijatrijsku bolnicu.

2. Nakazatelno procesualen kodeks (Zakonik o kaznenom postupku; u daljnjem tekstu NPK)

21. Člankom 24. stavkom 1. predviđa se da se kazneni postupak ne nastavlja, ili se pokrenuti postupak obustavlja, ako počinjena djela nisu kazneno djelo.

22. Člankom 46. uređuju se zadaće državnog odvjetništva u kaznenom postupku. Njime mu se dodjeljuje ovlast pokretanja kaznenog postupka i vođenja istrage.

23. Članak 70. odnosi se na postupak preventivnog smještaja okrivljenika koji boluje od duševne bolesti u psihijatrijsku ustanovu radi pregleda. O smještaju odlučuje sud na zahtjev državnog odvjetništva, a nakon provedbe postupka u kojem je nužno sudjelovanje branitelja.

24. Člankom 94. stavkom 1. točkom 2. i člankom 94. stavkom 3. nalaže se obvezno sudjelovanje branitelja u kaznenom postupku ako okrivljenik pati od duševnih poremećaja, pri čemu se nalaže da nadležno tijelo kao branitelja odredi odvjetnika.

25. Člankom 242. stavkom 2., sadržanim u poglavlju koje se odnosi na postupanja državnog odvjetništva nakon provedene istrage, obvezuje ga se da nadzire jesu li se tijekom istrage poštovala postupovna prava okrivljenika. Ako nisu, treba zahtijevati otklanjanje povreda ili ih on sam mora otkloniti.

26. Člankom 243. stavkom 1. točkom 1. određuje se da državno odvjetništvo obustavlja kazneni postupak u slučajevima iz članka 24. stavka 1. (odnosno kada djela nisu kazneno djelo).

27. U skladu s člankom 247., koji se odnosi na pripremu rasprave, rasprava se pokreće tako da državno odvjetništvo podigne optužnicu.

7 https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/39/Bulgaria/show

28. U skladu s člankom 248., na sucu izvjestitelju je da, među ostalim zadaćama, provjeri jesu li se tijekom faze koja prethodi sudskom postupku poštovala postupovna prava optuženika (stavak 2. točka 3.). U slučaju povrede, treba navesti utvrđene povrede i predmet vratiti državnom odvjetništvu da ih otkloni u skladu s člankom 242. stavkom 2.

29. Članak 427. prva je odredba u odjeljku posvećenom primjeni prisilnih medicinskih mjera iz članka 89. Kaznenog zakonika. Na državnom je odvjetništvu da ih predloži, a na prvostupanjskom je sudu da ih naloži, uz mogućnost podnošenja žalbe pred sudom višeg stupnja.

30. Člancima 428. do 431. uređuje se postupak za donošenje tih mjera, koji uključuje raspravu uz sudjelovanje državnog odvjetništva i branitelja dotične osobe.

3. Zakon za zdraveto (Zakon o zdravlju)

31. Na temelju njegova članka 155., osobe s duševnim poremećajima kojima je potrebno posebno liječenje (utvrđenima u članku 146.) prisilno se smještaju u psihijatrijsku ustanovu i liječe ako bi zbog svoje bolesti mogle počiniti kazneno djelo i predstavljati opasnost za članove svoje obitelji, bliske osobe ili društvo ili ako bi mogle ozbiljno ugroziti svoje zdravlje.

32. Člankom 156. i sljedećima predviđa se postupak za nalaganje smještaja u psihijatrijsku ustanovu, o čemu je dužan odlučiti prvostupanjski sud mjesno nadležan za dotičnu osobu. Nužan je zahtjev državnog odvjetništva, izvođenje dokaza psihijatrijskim vještačenjem i ročište na kojem sudjeluju dotična osoba (ako joj to zdravstveno stanje dopušta), njezin branitelj i psihijatar.

33. Člankom 165. stavkom 1. predviđa se dopunska primjena NPK-a.

II. Činjenice u sporu i prethodna pitanja

34. U jutarnjim satima 26. kolovoza 2015. pronađeno je beživotno tijelo s tragovima nasilja na javnoj cesti naselja Medkovets (Lom, Bugarska).

35. Kada su policijski službenici stigli u žrtvin dom oko 6 sati, zatekli su njezina sina, EP-a, koji je na nogama imao vidljive tragove krvi. Na temelju njegovih odgovora tijekom prvog ispitivanja, u kojima je priznao da je počinio zločin [8], zaključeno je da pati od duševnih poremećaja, zbog čega je uhićen i odveden na psihijatrijski odjel bolnice u Lomu.

36. Očevid mjesta počinjenja djela i ispitivanje svjedoka provedeni su 26. kolovoza 2015. Na temelju tih radnji proizašlo je da EP boluje od duševne bolesti i da je više puta bio smješten u psihijatrijsku ustanovu. Psihijatrijskim vještačenjem utvrđeno je da boluje od paranoidne shizofrenije i da je 25. i 26. kolovoza 2015. bio u stanju dugotrajnog poremećaja svijesti te da nije mogao razumjeti prirodu i značenje svojeg djela.

37. Rajonen sad Lom (Općinski sud u Lomu, Bugarska) je 12. rujna 2015. naložio da se EP-a smjesti u psihijatrijsku ustanovu, u skladu s postupkom iz Zakona o zdravlju. Ta se situacija nastavila barem do datuma podnošenja zahtjeva za prethodnu odluku.

38. Okrazhna prokuratura Montana (Općinsko državno odvjetništvo u Montani) je 7. srpnja 2016. prekinulo kazneni postupak pokrenut protiv EP-a uz obrazloženje da je „potencijalnom optuženiku određeno prisilno liječenje pa je on stoga raspravno nesposoban”.

8 Prema tvrdnjama policijskih službenika, EP im je rekao da je ubio svoju majku jer ga je izdala i predala srpskoj mafiji. Kada su ga pitali zašto je odvukao tijelo na ulicu, odgovorio je da zato da ne bi smrdjelo u njegovu dvorištu.

39. Apelativna prokuratura Sofia (Okružno državno odvjetništvo u Sofiji, Bugarska), kao hijerarhijski nadređena općinskom državnom odvjetništvu u Montani, naložila mu je da nastavi s postupkom jer njegov prekid nije dopušten, do čega je i došlo 29. prosinca 2017.

40. Općinsko državno odvjetništvo u Montani je 1. ožujka 2018. obustavilo kazneni postupak uz obrazloženje da „je riječ o namjernom djelu koje je počinila osoba EP u stanju neubrojivosti za kazneno djelo", zbog čega je trebalo odrediti prisilne medicinske mjere.

41. Odluka državnog odvjetništva dostavljena je samo žrtvinoj kćeri te je postala pravomoćna 10. ožujka 2018.

42. Prilikom rješavanja pitanja negativnog sukoba nadležnosti između Rajonen sada Lom (Općinski sud u Lomu) i Rajonen sada Lukovit (Općinski sud u Lukovitu), Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud, Bugarska) odlučio je da je na Rajonen sadu Lukovit (Općinski sud u Lukovitu) da provede kazneni postupak u pogledu smještaja EP-a u psihijatrijsku ustanovu u skladu s NPK-om.

43. U tim okolnostima Rajonen sad Lukovit (Općinski sud u Lukovitu) uputio je Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Je li ovaj postupak za određivanje prisilnih medicinskih mjera, koje su oblik državne prisile prema osobama koje su prema utvrđenju državnog odvjetništva počinile djelo koje predstavlja opasnost za društvo, obuhvaćen područjem primjene Direktive 2012/13/EU o pravu na informiranje u kaznenom postupku i Direktive 2013/48/EU o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku?

2. Jesu li bugarske postupovne odredbe – koje uređuju poseban postupak za određivanje prisilnih medicinskih mjera u skladu s člankom 427. *et seq*. Nakazatelno-procesualnog kodeksa (bugarski Zakon o kaznenom postupku (NPK)) i prema kojima sud nije ovlašten vratiti postupak državnom odvjetništvu s uputom da ukloni bitne postupovne povrede počinjene u okviru predsudskog postupka, nego može ili prihvatiti zahtjev za određivanje prisilnih medicinskih mjera ili ga odbiti – djelotvoran pravni lijek u smislu članka 12. Direktive 2013/48/EU i članka 8. Direktive 2012/13/EU u vezi s člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima, koji osobi jamči pravo da pred sudom pobija eventualne povrede svojih prava počinjene u okviru predsudskog postupka?

3. Primjenjuju li se Direktiva 2012/13/EU i Direktiva 2013/48/EU na kazneni (predsudski) postupak ako nacionalno pravo, točnije NPK, ne poznaje pravni koncept ‚osumnjičenika' i državno odvjetništvo osobu u okviru predsudskog postupka ne smatra formalno optuženikom, jer polazi od toga da je ubojstvo koje je predmet istrage počinila osoba u stanju neubrojivosti, i stoga obustavi kazneni postupak a da o tome ne obavijesti osobu i od nadležnog suda traži određivanje prisilnih medicinskih mjera protiv te osobe?

4. Je li osoba za koju se zahtijeva prisilno postupanje ‚osumnjičenik' u smislu članka 2. stavka 1. Direktive 2012/13/EU i članka 2. stavka 3. Direktive 2013/48/EU ako je prilikom prvog očevida mjesta počinjenja djela i prvotnih istražnih mjera u stanu žrtve i njezina sina policijski službenik, nakon što je na tijelu potonjega pronašao tragove krvi, ispitao ga o razlozima ubojstva njegove majke i zašto je njezin leš odnio na ulicu, nakon odgovora na ta pitanja potonjemu stavio lisice? Ako je odgovor na to pitanje potvrdan, mora li se osobu već u tom trenutku informirati u skladu s člankom 3. stavkom 1. u vezi sa stavkom 2. Direktive 2012/13/EU i kako se u takvom slučaju prilikom informiranja moraju uzeti u obzir posebne potrebe te osobe u skladu sa stavkom 2. ako je policijski službenik bio svjestan da osoba boluje od duševnog poremećaja?

5. Jesu li nacionalne odredbe, poput onih o kojima je ovdje riječ, koje faktično dopuštaju oduzimanje slobode prisilnim smještajem u psihijatrijsku bolnicu u postupku prema Zakonu za zdraveto (Zakon o zdravlju) (preventivna prisilna mjera koja se određuje kad se dokaže da osoba boluje od duševne bolesti i postoji opasnost da će počiniti kazneno djelo, ali ne i kad je djelo već počinjeno), u skladu s

člankom 3. Direktive (EU) 2016/343 o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti u kaznenom postupku ako je činjenična osnova za pokretanje postupka djelo zbog kojeg je pokrenut kazneni postupak protiv osobe koja je smještena radi liječenja i zaobilazi li se na taj način prilikom uhićenja pravo na pošteno suđenje, koje mora ispuniti pretpostavke iz članka 5. stavka 4. EKLJP-a, tj. postupka u okviru kojega je nadležni sud ovlašten ispitati kako poštovanje postupovnih odredaba tako i sumnju koja je temelj za uhićenje te zakonitost cilja koji se želi postići tom mjerom, što je sud obvezan učiniti ako je osoba uhićena u postupku predviđenom NPK-om?

6. Obuhvaća li pojam pretpostavke nedužnosti u smislu članka 3. Direktive (EU) 2016/343 i pretpostavku da neubrojive osobe nisu počinile djelo koje predstavlja opasnost za društvo i koje im predbacuje državno odvjetništvo sve dok se u skladu s postupovnim odredbama (u kaznenom postupku uz poštovanje prava obrane) ne dokaže suprotno?

7. Jamče li nacionalne odredbe, koje predviđaju različite ovlasti suda koji postupa u predmetu u vezi s ispitivanjem zakonitosti predsudskog postupka koje mora provesti po službenoj dužnosti, ovisno o tome:

   (a) ispituje li sud optužnicu državnog odvjetništva u kojoj se tvrdi da je određena duševno zdrava osoba počinila ubojstvo (članak 249. stavak 1. u vezi sa stavkom 4. NPK-a) ili

   (b) ispituje li sud zahtjev državnog odvjetništva u kojem se tvrdi da je osoba počinila ubojstvo, ali da to djelo zbog duševnog poremećaja počinitelja nije kazneno djelo i kojim se zahtijeva sudsko određivanje državne prisile u svrhe liječenja,

djelotvoran pravni lijek ugroženim osobama, kako je to utvrđeno u članku 13. u vezi s člankom 12. Direktive 2013/48/EU i u članku 8. točki 2. u vezi s člankom 3. stavkom 2. Direktive 2012/13/EU te jesu li različite ovlasti suda, koje ovise o vrsti postupka, koji se pak ravna prema tome je li počinitelj duševno zdrava osoba koja može biti kaznenopravno odgovorna, u skladu s načelom nediskriminacije iz članka 21. stavka 1. Povelje?”

III. Postupak pred Sudom

44. Tajništvo Suda zaprimilo je zahtjev za prethodnu odluku 17. srpnja 2018., uz zahtjev da se o njemu odlučuje u hitnom postupku, što Sud nije prihvatio.

45. Pisana očitovanja podnijeli su EP, vlade Češke Republike i Nizozemske te Komisija. Sud je odlučio da raspravu nije potrebno održati.

IV. Ocjena

A. Uvodne napomene

46. Zadaća Suda prilikom odlučivanja o prethodnim pitanjima sastoji se od toga da sudu koji je uputio zahtjev pruži tumačenje pravila prava Unije koje bi mu moglo biti korisno za rješavanje spora. Međutim, nije na njemu da iznosi svoje mišljenje o činjeničnim okolnostima ili postupanju nadležnih nacionalnih tijela u kaznenim ili drugim postupcima koji su prethodili zahtjevu za prethodnu odluku.

47. Sud u okviru svoje zadaće tumačenja prava Unije ne mora ni utvrditi jesu li se u pojedinačnom slučaju poštovale odredbe jedne ili druge direktive primjenjive na kaznene postupke [9] niti je li u praksi došlo do povrede relevantnih prava [10].

48. Direktive čije tumačenje traži sud koji je uputio zahtjev sadržavaju pravila o postupanju nadležnih tijela radi osiguravanja prava osumnjičenika ili optuženika u kaznenim postupcima, s trostrukog gledišta: (i.) potonje osobe moraju dobiti informacije o svojim postupovnim pravima i optužbama protiv njih (Direktiva 2012/13); (ii.) imaju pravo na pristup odvjetniku, na obavješćivanje treće strane o oduzimanju slobode i pravo na komunikaciju s trećim osobama (Direktiva 2013/48) i (iii.) imaju pravo na pretpostavku nedužnosti (Direktiva 2016/343).

49. Budući da se te tri direktive odnose samo na kaznene postupke, ne primjenjuju se na smještaj u psihijatrijsku ustanovu koji se nalaže iz isključivo medicinskih razloga, u skladu sa zakonima kojima se uređuje javno zdravlje. Nesporno je da nad tim smještajem treba provoditi sudski nadzor jer je ipak riječ o slobodi pojedinaca, ali to ne znači da su postupci za njegovo nalaganje kaznenopravne prirode.

50. Prema podacima iz spisa, u ovom predmetu istodobno je došlo do dvije vrste postupanja:

– postupanje koje se odnosi na primjenu Zakona o zdravlju (članci 155. i sljedeći), na temelju čega je Rajonen sad Lom (Općinski sud u Lomu) od početka zagovarao da se EP-a smjesti u psihijatrijsku ustanovu;

– postupanja u kaznenom postupku koji je pokrenulo državno odvjetništvo, nakon čije obustave sud koji je uputio zahtjev (Rajonen sad Lukovit (Općinski sud u Lukovitu)) treba donijeti konačnu odluku o smještaju u psihijatrijsku ustanovu u skladu s NPK-om. Samo se u tom postupku primjenjuju sve tri prethodno navedene direktive.

51. Stoga se iz odgovora Suda trebaju isključiti pitanja koja se odnose na primjenu direktiva na postupak iz Zakona o zdravlju. Potonjim zakonom omogućuje se prisilni smještaj osoba s duševnim poremećajima koje *bi*, zbog tih poremećaja, *mogle* počiniti kazneno djelo i predstavljati opasnost za svoju obitelj, druge osobe ili društvo ili bi mogle ozbiljno ugroziti svoje zdravlje.

52. Riječ je o postupku za koji je nadležan sud koji, nakon provođenja dokazne faze, nalaže, ako to smatra primjerenim, zatvaranje u psihijatrijsku ustanovu na razdoblje koje se može produljiti. Stoga on nema prirodu kaznenog postupka i, prema tome, nije predmet nijedne od navedenih direktiva (člankom 1. svih tih direktiva, njihov je predmet ograničen na kazneni postupak).

53. Sud koji je uputio zahtjev tvrdi da se nacionalnom praksom omogućuje da se osobu koja je u stanju duševnog poremećaja počinila kazneno djelo prisilno smjesti u psihijatrijsku bolnicu u skladu sa Zakonom o zdravlju, ne uzimajući u obzir uobičajene radnje u kaznenim postupcima [11]. Čak i za slučaj da je tako, ovdje je važno da postupak iz Zakona o zdravlju nije kaznenopravne prirode. Ako se u nekom slučaju provodi na neodgovarajući način, rješenja za tu *de facto* nepravilnost moraju se nalaziti u samom nacionalnom pravu [12].

9 Presuda od 5. lipnja 2018., Kolev i dr. (C-612/15, EU:C:2018:392, t. 81.)

10 Kao što je to iznio u svojem zahtjevu (točke 17. i 18.), sud koji je uputio zahtjev već je pred Vrhoven kasacionen sadom (Vrhovni kasacijski sud) naveo da EP-u nisu pružene informacije o njegovim pravima ni o optužbi protiv njega, kao ni o pravu na to da mu se odredi branitelj ili pravu na pobijanje odluke državnog odvjetništva. Dodaje da je Vrhoven kasacionen sad (Vrhovni kasacijski sud) „utvrdio, bez obrazloženja te ocjene, da razmatranja suca izvjestitelja u pogledu ograničenja prava obrane [EP-a] nisu utemeljena".

11 Svoje pravo treba tumačiti nacionalni sud, ali čini se da Zakon o zdravlju pruža dostatna jamstva, s obzirom na kontradiktorni postupak i konačnu odluku pravosudnog tijela poput suda koji je uputio zahtjev.

12 Kao što to proizlazi iz zahtjeva za prethodnu odluku, NPK-om se uređuje istražni zatvor i njemu istovjetan preventivan smještaj osoba u stanju duševnog poremećaja (članak 70.) pa bi se primjenom postupka iz Zakona o zdravlju moglo prikriti prekoračenje ovlasti nekaznenog suda. Međutim, ponavljam, rješenje za to hipotetsko prekoračenje ovlasti mora se nalaziti u nacionalnom poretku kao sredstvo za rješavanje eventualnog sukoba između nacionalnih sudova.

54. Moja analiza neće odgovarati tekstu devet prethodnih pitanja, čiji se sadržaj uostalom preklapa. Radije bih zasebno ispitao svaku direktivu kako bih iz njihova tumačenja izvukao elemente prosudbe koji bi mogli pomoći sudu koji je uputio zahtjev.

B. Utjecaj Direktive 2012/13

1. Prava koja treba poštovati

55. Ta direktiva sadržava pravila kojima se u kaznenim postupcima nastoje osigurati određena prava osumnjičenika ili optuženika. Konkretno, njome im se priznaje pravo na žurno pružanje informacija o nekim postupovnim pravima i pravo na informiranost o optužbama koje im se stavljaju na teret.

56. *Osumnjičenik* je osoba koju nadležno tijelo informira („obavještava") o tome da postoje indiciji o njezinu sudjelovanju u kaznenom djelu (članak 2. stavak 1. Direktive 2012/13).

57. Svojstvu osumnjičenika može se dodati svojstvo *uhićene ili zadržane osobe*. Članak 4. i članak 6. stavak 2. Direktive 2012/13 posebno se odnose na tu situaciju, kako bi se države članice obvezale na osiguravanje da osobe u tim uvjetima „žurno dobiju pisanu obavijest o pravima" (članak 4.) i budu informirane o razlozima njihova uhićenja ili zadržavanja (članak 6.).

58. Pojam *optuženika* je na značenjskoj razini viši pojam jer podrazumijeva da je nadležno tijelo (u pravilu državno odvjetništvo) već podignulo posebnu optužbu kojom je toj osobi pripisalo počinjenje kaznenog djela.

59. Kao što je logično, osiguravanje je tih prava na tijelu koje sudjeluje u svakoj pojedinoj postupovnoj fazi. Konkretno, tako to mora biti kada u kaznenopravnom kontekstu [13] policijske snage provedu uhićenje [14] ili kada državno odvjetništvo podigne optužnicu.

60. Direktiva 2012/13 primjenjuje se, u skladu s njezinim člankom 2. stavkom 1., do završetka postupka. Pri tome se misli na „konačno rješavanje pitanja je li osumnjičenik ili [optuženik] počinio kazneno djelo, uključujući, ako je to potrebno, određivanje sankcije i odlučivanje o žalbi".

61. U sadržaj tog teksta moguće je uključiti pretpostavku prema kojoj kazneni postupak ne završava presudom u strogom smislu riječi, nego sigurnosnom mjerom prisilnog smještaja u psihijatrijsku ili sličnu ustanovu osobe za koju se utvrdi da je neubrojiva zbog duševnog poremećaja.

62. Naime, u sličnom području, u članku 1. točki (b) Okvirne odluke 2008/909/PUP [15] „kazna" znači „svaka kazna zatvora ili druga mjera koja uključuje oduzimanje slobode koja je izrečena na određeno ili neodređeno razdoblje zbog počinjenja kaznenog djela utvrđenog u kaznenom postupku". Konkretnije, u članku 9. stavku 1. točki (k) te okvirne odluke upućuje se na to da „izrečena kazna uključuje mjeru psihijatrijskog ili zdravstvenog liječenja".

63. Nakon utvrđenja tih pretpostavki, na temelju analize nacionalnih postupovnih pravila u vezi s Direktivom 2012/13 moguće je sudu koji je uputio zahtjev ponuditi odgovor.

13 Treba uzeti u obzir da je policija nadležna za pokretanje i postupanje u predmetima u području upravnih prekršaja koji utječu, na primjer, na sigurnost građana i red na javnim mjestima. Ti predmeti nisu nužno kaznenopravne prirode.

14 Uvodnim izjavama 19. i 28. Direktive 2012/13 predviđa se da bi informiranje osumnjičenika ili optuženika trebalo provesti „najkasnije prije njihovog prvog službenog saslušanja od strane *policije*". U uvodnoj izjavi 22. izričito se upućuje na one informacije koje se odnose na osobu koja je „[…] lišena slobode intervencijom *tijela kaznenog progona* u okviru kaznenog postupka". Moje isticanje.

15 Okvirna odluka Vijeća od 27. studenoga 2008. o primjeni načela uzajamnog priznavanja presuda u kaznenim predmetima kojima se izriču kazne zatvora ili mjere koje uključuju oduzimanje slobode s ciljem njihova izvršenja u Europskoj uniji (SL 2008., L 327, str. 27.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 19., svezak 11., str. 111.)

64. Prema NPK-u, kazneni postupak, osim odlukom o nedužnosti, može završiti izricanjem kazne (u okviru redovnog postupka) ili prisilne medicinske mjere (u skladu s posebnim postupkom iz njegova članka 427. i sljedećih). Odgovor na počinjenje kaznenog djela, odnosno kazna, preoblikuje se u mjeru prisilnog smještaja u psihijatrijsku ustanovu ako je počinitelj kaznenu radnju izvršio u stanju mentalne neubrojivosti.

65. Kako bi se izrekle kazna ili prisilna medicinska mjera kao posljedica počinjenja kaznenog djela [16], nacionalnim zakonom zahtijeva se provođenje pravog kaznenog postupka, što podrazumijeva da tijekom tog postupka treba poštovati prava zaštićena Direktivom 2012/13. Smatram da se ni u jednoj od dviju pretpostavki ne mogu isključiti jamstva predviđena tom direktivom.

66. Druga je stvar to što, upravo zbog psihičkog stanja osumnjičenika ili optuženika, potrebne informacije koje mu se moraju pružiti o njegovim pravima mogu biti predmet određenih prilagodbi. U nekim slučajevima posebnog duševnog poremećaja, davanje dotičnoj osobi obrasca na kojem su navedena njezina prava bilo bi beskorisno jer ih ta osoba ne bi mogla shvatiti te se taj postupak i obavješćivanje o optužbama koje joj se stavljaju na teret mogu provesti s njezinim braniteljem s obzirom na to da je njegova pomoć, kao što ću to iznijeti u nastavku, u potpunosti nezamjenjiva.

67. Naime, člankom 3. stavkom 2. Direktive 2012/13 propisuje se obveza da se informacije o pravima osumnjičenika ili optuženika pružaju uzimajući u obzir njihovu situaciju, ako je riječ o „ranjivim osobama”. Taj izraz obuhvaća osobe koje pate od ozbiljnih duševnih smetnji, čije razumijevanje informacija može izostati gotovo u potpunosti.

68. Svrha je te odredbe da takve informacije njihov adresat može primiti i razumjeti. Tako je istaknuto u „Smjernicama za jačanje postupovnih prava osumnjičenika ili optuženika u kaznenom postupku” [17] kada se objašnjava „mjera E” („posebna zaštita za osumnjičenike ili optuženike koji su ranjive osobe”) i navodi da, „kako bi se osigurala pravičnost postupka, važno je pridati posebnu pažnju osumnjičenim ili optuženim osobama koje ne mogu razumjeti ili pratiti sadržaj ili značenje postupka zbog, primjerice, svoje dobi, duševnog ili fizičkog stanja” [18].

69. U slučajevima duševno bolesnih osoba koje pate od teških psihičkih oštećenja (kao što je to čini se slučaj u ovom predmetu), preporučuje se da se informacije pružaju uz pomoć treće osobe koja djeluje u njihovo ime [19]. U svakom slučaju, u okviru nacionalnog prava treba osmisliti odgovarajuća rješenja za pružanje pomoći osobama koje nisu u mogućnosti samostalno djelovati [20].

2. Pravni lijekovi za zaštitu tih prava

70. U skladu s člankom 8. stavkom 2. Direktive 2012/13 treba osigurati da osumnjičenici ili optuženici kojima nisu pružene potrebne informacije (u skladu s tom direktivom) imaju pravo pobijati to propuštanje „u skladu s postupcima nacionalnog prava”.

71. Sud koji je uputio zahtjev tvrdi da se u posebnom postupku za određivanje smještaja neubrojivih osoba u psihijatrijsku ustanovu (članak 427. i sljedeći NPK-a), za razliku od redovnih postupaka, ne može provjeriti je li tijekom istrage koju je provelo državno odvjetništvo došlo do povreda prava.

16 Kao što sam to već istaknuo, ne uzimam u obzir postupak koji nije kaznenopravne prirode i koji je uređen Zakonom o zdravlju.

17 Rezolucija Vijeća od 30. studenoga 2009. (SL 2009., C 295, str. 1.)

18 ESLJP je u presudi od 30. siječnja 2001., Vaudelle protiv Francuske, CE:ECHR:2001:0130JUD003568397, t. 65., tvrdio da, ako dotična osoba pati od duševnih poremećaja, tijela moraju poduzeti dodatne mjere kako bi je detaljno informirala o prirodi i razlozima optužbe protiv nje.

19 Vidjeti točke 9. i 10. Preporuke Komisije od 27. studenoga 2013. o postupovnim jamstvima za ranjive osobe osumnjičene ili optužene u kaznenom postupku (SL 2013., C 378, str. 8.), u kojima je upotrijebljen pojam „odgovarajuća odrasla osoba”.

20 NPK je u skladu s tom logikom: ako je stupanj oštećenja toliki da razumijevanje izostaje, odmah treba imenovati odvjetnika koji, dok priprema obranu, osigurava da se uredno poštuju i druga prava. Njegovim člankom 94. stavkom 1. točkom 2. predviđa se da je sudjelovanje branitelja u kaznenom postupku obvezno ako okrivljenik pati od tjelesne ili duševne nesposobnosti, zbog čega se ne može braniti. U takvom slučaju, stavkom 3. istog članka utvrđuje se da odgovarajuće tijelo kao branitelja odredi odvjetnika.

72. Prema navodima tog suda, ako istraga državnog odvjetništva završi odlukom o obustavi jer je okrivljenik neubrojiv, time se omogućuje da sâm sud odredi smještaj u psihijatrijsku ustanovu. U tom trenutku mogu se istaknuti eventualne prethodne povrede prava do kojih je došlo tijekom istrage, pri čemu sud nije ovlašten razmatrati mogućnost da se utvrđene povrede otklone (na primjer, nalaganjem povrata u prijašnje stanje odnosno u fazu koja prethodi sudskom postupku). Sud koji je uputio zahtjev tvrdi da je samo moguće prihvatiti ili odbiti smještaj u psihijatrijsku ustanovu.

73. Sud koji je uputio zahtjev dvoji poštuje li se u tim okolnostima pravo na djelotvoran pravni lijek, u smislu članka 8. stavka 2. Direktive 2012/13, za pobijanje propuštanja ili odbijanja nadležnih tijela da osumnjičeniku ili optuženiku pruže potrebne informacije.

74. Iako je na sudu koji je uputio zahtjev da tumači svoje pravo, čini se da se ne može isključiti pravni lijek (na temelju članka 243. stavka 3. NPK-a) protiv odluke o obustavi postupka koju donosi državno odvjetništvo ako se kasnije pokreće (poseban) postupak uređen člankom 427. i sljedećima tog zakonika. Taj bi se pravni lijek mogao temeljiti na povredi prava osumnjičenika ili optuženika tijekom faze koja je prethodila odluci suda koji, na zahtjev državnog odvjetništva, mora odlučiti o smještaju tih osoba u psihijatrijsku ustanovu. Stoga bi i dalje postojala mogućnost pobijanja, u smislu članka 8. Direktive 2012/13.

75. Čini se da sud koji je uputio zahtjev prihvaća to rješenje time što u točki 62. odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku ističe da bi u slučaju da članak 427. i sljedeći NPK-a ne osiguravaju djelotvoran pravni lijek, „po analogiji mogao primijeniti postupovno jamstvo predviđeno za predmete koji se ispituju u skladu s redovnim postupkom”[21].

76. Ako takvo tumačenje ne bi bilo moguće, tada je moguće da se bugarskim postupovnim pravilima, na način kako ih sud koji je uputio zahtjev opisuje[22], ne jamči pravo na djelotvoran pravni lijek iz članka 8. Direktive 2012/13 s obzirom na to da nijedan sud ne bi bio ovlašten ocijeniti jesu li se, u fazi koja je prethodila fazi iz članka 427. i sljedećih NPK-a, poštovala prava zaštićena tom direktivom. U tom bi se slučaju u okviru nacionalnog pravnog poretka trebale utvrditi posljedice (po potrebi, mogućnost povrata u prijašnje stanje radi otklanjanja počinjenih nepravilnosti) navedenih povreda ako ozbiljno utječu na postupovna jamstva dotične osobe.

77. U konačnici, ne treba zaboraviti da je u postupku uređenom člankom 427. i sljedećima NPK-a propisano da branitelj dotične osobe sudjeluje na ročištu koja se održava pred sudom koji odlučuje o njezinu smještaju u psihijatrijsku ustanovu[23]. Kao što je logično, odvjetnik na toj raspravi može u obranu svoje stranke navesti sve razloge protiv njezina smještaja u psihijatrijsku ustanovu, uključujući one koji proizlaze iz eventualnih nepravilnosti koje su nadležna tijela počinila tijekom istrage u kaznenom postupku.

21 To tumačenje nije neuobičajeno za bugarski poredak; naime, Zakonom o zdravlju, koji je u načelu udaljeniji od zajedničkog postupovnog uređenja nego sâm posebni postupak za smještaj u psihijatrijsku ustanovu, utvrđuje se u njegovu članku 165. stavku 1. podredna primjena NPK-a.

22 Bugarska vlada i državno odvjetništvo odbili su sudjelovati u ovom prethodnom postupku, zbog čega se izlaganje nacionalnog prava i njegova tumačenja odnosi samo na ono koje je pružio sud koji je uputio zahtjev.

23 Članak 430. stavci 2. i 3. Osoba za koju se traži smještaj u psihijatrijsku ustanovu također može sudjelovati na ročištu, osim ako joj to zdravstveno stanje ne dopušta.

C. Utjecaj Direktive 2013/48

1. Prava koja treba poštovati

78. Tom se direktivom osumnjičenicima ili optuženim osobama osigurava da u kaznenom postupku imaju pravo na pristup odvjetniku, na obavješćivanje treće strane o oduzimanju slobode i na komunikaciju s trećim osobama.

79. Što se tiče pojmova osumnjičenika ili optuženih osoba, kao i nadležnih tijela, u okviru Direktive 2013/48, upućujem na razmatranja iznesena u pogledu Direktive 2012/13. Konkretno, Direktiva 2013/48 izričito se odnosi na „policij[u] ili drug[a] tijela odgovorn[a] za provedbu zakona" kada se u njezinu članku 2. stavku 3. uvjeti primjene pravne pomoći odvjetnika proširuju na osobe koje, iako u početku to nisu bile, „tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama"[24].

80. Budući da se, kao što je već navedeno, NPK-om predviđa pravi kazneni postupak koji može završiti izricanjem prisilne medicinske mjere (u skladu s posebnim postupkom iz njegova članka 427. i sljedećih), osobi podvrgnutoj tom postupku treba zajamčiti pravo na pristup odvjetniku i druga prava utvrđena u Direktivi 2013/48.

81. Za razliku od Direktive 2012/13, duševno stanje osumnjičenika ili optužene osobe ne može utjecati na promjenu njegova prava na pristup odvjetniku, u slučaju ozbiljnih povreda[25]. Naprotiv, one ojačavaju to pravo s obzirom na to da dotična osoba nije u mogućnosti, na primjer, valjano se odreći prisutnosti odvjetnika (članak 9. Direktive 2013/48).

82. Ako se, kao što sam također naveo, osobe koje pate od duševnog poremećaja mogu smatrati *ugroženima*, sada u smislu članka 13. Direktive 2013/48, države članice prilikom uzimanja u obzir njihovih posebnih potreba moraju dati prednost tom pravu na pristup odvjetniku.

83. Prema podacima iz spisa, NPK-om se nastoji postići taj cilj s obzirom na to da se u slučaju da je stupanj oštećenja takvog stupnja da onemogućuje razumijevanje odmah mora imenovati odvjetnik kako bi on prilikom pripreme obrane, osigurao uredno poštovanje drugih prava. Njegovim člankom 94. stavkom 1. točkom 2. predviđa se, osim toga, da je sudjelovanje branitelja u kaznenom postupku obvezno ako okrivljenik pati od duševne ili tjelesne nesposobnosti, zbog čega se ne može braniti. U takvom slučaju, stavkom 3. istog članka utvrđuje se da odgovarajuće tijelo kao branitelja odredi odvjetnika.

84. Stoga se ne čini da je bugarsko zakonodavstvo, o čijoj neusklađenosti s Direktivom 2013/48 pita sud koji je uputio zahtjev, protivno potonjoj direktivi, što se tiče osiguravanja prava čija se zaštita njome zahtijeva. Druga je stvar to što se, u nekom pojedinačnom predmetu, nisu poštovali zakonski propisi.

2. Pravni lijekovi

85. Ako se, unatoč svemu, ta prava povrijede, razmatranja koja sam iznio o primjenjivim pravnim lijekovima za pobijanje povreda Direktive 2012/13 mogu se *mutatis mutandis* primijeniti na Direktivu 2013/48.

24 To smatra i ESLJP u svojoj presudi od 10. studenoga 2016., Kuripka protiv Ukrajine, CE:ECHR:2016:1110JUD000791807.

25 Što se tiče lakših kažnjivih djela, člankom 2. stavkom 4. Direktive 2013/48 priznaju se određena ograničenja na način da se njezina jamstva primjenjuju samo na postupke pred sudovima nadležnima u kaznenim stvarima.

D. Utjecaj Direktive 2016/343

86. Tom se direktivom u kaznenom postupku jačaju određeni vidovi pretpostavke nedužnosti i pravo fizičkih osoba koje su osumnjičene ili optužene u tom postupku da sudjeluju na raspravi.

87. Države članice nisu bile obvezne prenijeti Direktivu 2016/343 do 1. travnja 2018.[26]. Posljedično, na tu se direktivu nije moguće pozivati kao na pravilo Unije koje treba primjenjivati na kaznene postupke koji su završili prije tog datuma.

88. U ovom predmetu, prema podacima iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku i naknadnih pojašnjenja suda koji je uputio zahtjev, državno je odvjetništvo 1. ožujka 2018. konačno obustavilo kazneni postupak koji je prethodio zahtjevu za izricanje mjere smještaja u psihijatrijsku ustanovu. U toj su se odluci trebale odrediti utvrđene činjenice, sudjelovanje optuženika i njegov status neubrojive osobe.

89. Stoga se nepravilnosti u takvom postupku ne mogu *ratione temporis* analizirati s obzirom na Direktivu 2016/343. Jednako tako, ne može se primijeniti članak 48. Povelje Europske unije o temeljnim pravima (u daljnjem tekstu: Povelja) jer nije utvrđeno da je prije 1. travnja 2018. postojao bilo koji element na temelju kojeg bi bilo moguće primijeniti pravo Unije, u smislu članka 51. stavka 1. Povelje.

90. Točno je da se, s obzirom na to da sud koji je uputio zahtjev još nije donio odluku u posebnom postupku za odobrenje da se EP-a smjesti u psihijatrijsku ustanovu, Direktiva 2016/343 primjenjuje na taj postupak od 1. travnja 2018. Međutim, prethodna pitanja koja upućuje taj sud zapravo se ne odnose na njegovo postupanje u okviru tog postupka, nego na djelovanje nadležnih tijela (osobito državnog odvjetništva) tijekom kaznenog postupka koji je završen 1. ožujka 2018.

91. Stoga smatram da u odgovoru na ovaj dio zahtjeva za prethodnu odluku treba samo utvrditi da se Direktiva 2016/343 ne primjenjuje na kaznene postupke završene do 1. travnja 2018. Međutim, za slučaj da se Sud s tim ne slaže, iznijet ću svoje mišljenje u tom pogledu.

92. Pretpostavka nedužnosti zaštićena Direktivom 2016/343 primjenjuje se, u skladu s njezinim člankom 2., „u svim fazama kaznenog postupka […] sve do trenutka kada odluka o konačnom utvrđivanju je li ta osoba počinila predmetno kazneno djelo postane konačna”.

93. Ne dvojim u pogledu toga da bi, kad bi se Direktiva 2016/343 primjenjivala *ratione temporis*, njezine odredbe trebalo poštovati u kaznenom postupku koji se vodi protiv bilo kojeg osumnjičenika ili optuženika i onda kada pokazuje simptome duševnog poremećaja. Okolnost da državno odvjetništvo vodi istragu u kaznenom postupku uopće nije prepreka tomu da, u toj fazi kaznenog postupka koji prethodi suđenju, treba poštovati Direktivu 2016/343.

94. Pretpostavka nedužnosti zaštićena Direktivom 2016/343 primjenjuje se, ponavljam, u svim fazama svih kaznenih postupaka za teška kaznena djela[27]. Nevažno je u tom pogledu boluju li osobe, čije je počinjenje kaznenog djela predmet postupka, od duševnih bolesti zbog kojih se po završetku tog postupka proglašavaju neubrojivima.

26 Članak 14. stavak 1. Direktive 2016/343

27 Članak 7. stavak 6. uvodi određene izmjene za lakša kažnjiva djela.

95. U svakom slučaju moram istaknuti da pretpostavka nedužnosti, jednako kao što se nužno ne protivi istražnom zatvoru, također ne onemogućava da se osobu koja je osumnjičena za počinjenje zločina u stanju duševnog poremećaja smjesti u psihijatrijsku ustanovu. Time se ne dovode u pitanje, kao što se to određuje člankom 4. Direktive 2016/343, ni „privremene odluke postupovne prirode koje donose sudska ili druga nadležna tijela i koje se temelje na sumnji ili inkriminirajućim dokazima".

V. Sažetak u pogledu prethodnih pitanja

96. Smatram da se na temelju prethodnih razmatranja može odgovoriti na pitanja koja je postavio sud koji je uputio zahtjev:

– što se tiče direktiva 2012/13 i 2013/48, ta se razmatranja odnose na sadržaj prvog, drugog, trećeg i četvrtog pitanja te prvog dijela sedmog pitanja;

– što se tiče Direktive 2016/343, razmatranja se odnose na sadržaj petog i šestog pitanja.

97. Sedmo pitanje sadržava potpitanje u kojem se sud koji je uputio zahtjev poziva na članak 21. Povelje i pritom pita protivi li se načelu nediskriminacije to da se ovlasti suda razlikuju ovisno o tome jesu li osobe koje su predmet spora duševno zdrave. Budući da, prema mojem mišljenju, situacije tih osoba koje pate od duševnog poremećaja nisu usporedive sa situacijama osoba koje u potpunosti vladaju svojim postupcima, nije riječ o diskriminaciji jer su za prvonavedene osobe predviđena posebna postupovna pravila. To nije prepreka tomu da se jamstva, koja u skladu s već navedenim direktivama treba poštovati, primjenjuju na jedne i druge osobe, kao što sam to već objasnio.

VI. Zaključak

98. S obzirom na prethodno navedeno, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je uputio Rajonen sad Lukovit (Općinski sud u Lukovitu, Bugarska) odgovori na sljedeći način:

„1. Direktivu 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku treba tumačiti na način da se primjenjuje na sve faze navedenog postupka, od trenutka kada tijela obavijeste osobu da je osumnjičena za počinjenje kaznenog djela, uključujući kada dotična osoba pati od duševnog poremećaja.

2. Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima primjenjuje se u trenucima predviđenima njezinim odredbama na osumnjičenike ili optuženike koji se nalaze u stanju duševnog poremećaja.

3. Prava zaštićena direktivama 2012/23 i 2013/48 moraju se poštovati u uvjetima utvrđenima u tim direktivama, ovisno o slučaju, u praksi kaznenih izvida koje provode policijski službenici, u istrazi koju provodi državno odvjetništvo u kaznenim postupcima i u posebnom postupku primjene prisilnih medicinskih mjera, u slučajevima kaznenih djela koja su počinile osobe u stanju mentalne neubrojivosti, kako je uređeno člankom 427. i sljedećima Nakazatelno procesualnog kodeksa (Zakonik o kaznenom postupku).

4. Direktiva (EU) 2016/343 Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku ne primjenjuje se na kaznene postupke koji su konačno završili do 1. travnja 2018.

5. Postupak kojim se iz medicinskih razloga nalaže prisilan smještaj osoba koje boluju od duševnih bolesti u psihijatrijsku ustanovu, kako je uređeno člankom 155. i sljedećim Zakona za zdraveto (Zakona o zdravlju) ne ulazi u područje primjene direktiva 2012/13, 2013/48 i 2016/343.”